

XVIII
a m ž i a u s
studijos

2

LIETUVOS
Didžioji Kunigaikštystė
Valstybė. Kultūra. Edukacija

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

XVIII

a m ž i a u s
studijos

2

LIETUVOS
Didžioji Kunigaikštystė
Valstybė. Kultūra. Edukacija

Sudarytoja
RAMUNĖ ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ

LI
LEIDYKLA

Vilnius
2015

Redaktorių kolegija

Dr. Lina BALAIŠYTĖ

Lietuvos kultūros tyrimų institutas

Prof. dr. Richard BUTTERWICK-PAWLIKOWSKI

Europos koledžas Natoline (Lenkija), Londono universiteto koledžas

Dr. Liudas GLEMŽA

Vytauto Didžiojo universitetas

Doc. dr. Robertas JURGAITIS

Lietuvos edukologijos universitetas

Dr. Andrej MACUK

Baltarusijos mokslų akademijos Baltarusijos istorijos institutas

Dr. Gintautas SLIESORIŪNAS

Lietuvos istorijos institutas

Dr. Adam STANKEVIČ (sekretorius)

Lietuvos istorijos institutas

Doc. dr. Ramunė ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ (pirmininkė)

Lietuvos istorijos institutas

Dr. Asta VAŠKELIENĖ

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

Prof. habil. dr. Andrzej B. ZAKRZEWSKI

Varšuvos universitetas

Recenzantai

Dr. Viktorija VAITKEVIČIŪTĖ

Vilniaus universitetas

Dr. Agnius URBANAVIČIUS

Lietuvos istorijos institutas

Redakcinės kolegijos adresas

Lietuvos istorijos institutas

Kražių g. 5, 01108 Vilnius, Lietuva

El. paštas: *rstukiene@mail.lt*, *stukiene@istorija.lt*

Knygos leidybą pagal „Nacionalinę lituanistikos plėtros 2009–2015 metų programą“ finansavo Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. LIT-8-47).

© Sudarymas, Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, 2015

© Straipsnių autoriai, 2015

© Lietuvos istorijos institutas, 2015

ISBN 978-9955-847-94-6

ISSN 2351-6968

PRANCŪZŲ GYDYTOJŲ MEDICINOS MOKSLO PAVELDAS LIETUVOJE XVIII A. PASKUTINIAME KETVIRTYJE (JEANAS-EMMANUELIS GILIBERT’AS, NICOLAS REGNIER, JACQUES’AS BRIOTET)

ARNAUD PARENT

Anotacija. Jėzuitų ordino panaikinimas 1773 m. buvo gera proga pertvarkyti Lenkijos ir Lietuvos valstybės švietimo sistemą. Šiam tikslui buvo įsteigta Edukacinė komisija, kuri įvykdė reikšmingus pakeitimus visų grandžių mokymo sistemoje. Edukacinės komisijos veiklos laikotarpiu esminių pokyčių imtasi ir medicinos mokslo srityje. Dėl specialistų Lietuvoje trūkumo buvo kviečiami dėstytojai iš užsienio. Tuo tikslu Vilniaus universitete, 1781 m. pervadintame Vyriausiąja Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės mokykla (lot. *Schola Princeps Magni Ducatus Lithuaniae*), buvo įdarbinti trys prancūzų gydytojai – Jeanas-Emmanuelis Gilibert’as, Nicolas Regnier ir Jacques’as Briotet. Visi šie prancūzų mokslininkai savo veiklai pasirinko šalį, apie kurią menkai nežinojo. Susidūrę su pasenusiais gydymo būdais ir metodais, bet prisitaikę prie naujos mokslo aplinkos, jie įnešė svarų indėlį į medicinos mokslą, išugdė naują vietos specialistų kartą. Dėl indėlio į Lietuvos mokslo raidą N. Regnier laikomas Lietuvos mokslinės akušerijos pradininku, J. Briotet – Lietuvos anatomijos pradininku, o medicinos mokslo plėtoti į Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę atvykęs J.-E. Gilibert’as tapo Lietuvos botanikos mokslo pradininku.

Reikšminiai žodžiai: prancūzų gydytojai, švietimas, medicina, akušerija, anatomija, XVIII a.

Įvadas

Iki XVIII a. paskutinio trečdaliao Lietuvoje nebuvo medicinos mokyklos. Nors 1641 m. jėzuitai buvo gavę leidimą iš Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vladislavo Vazos įsteigti Medicinos fakultetą Vilniaus akademijoje, tokiu leidimu pasinaudota nebuvo¹. Palankios sąlygos pertvarkyti visą šalies švietimo sistemą susidarė 1773 m., kada, panaikinus jėzuitų ordiną, iškilo klausimas dėl šio ordino žinioje buvusių Abiejų Tautų Respublikos švietimo ir mokslo institucijų ir jų turto valdymo perėmimo. 1773 m. spalio 14 d. Seimo nutarimu buvo įkurta visai valstybei bendra švietimo sistemos organizavimo ir priežiūros institucija – Tautinė edukacinė komisija (lenk. *Komisja Edukacji Narodowej*, toliau – Edukacinė

1 Juozas Meškauskas, *Lietuvos medicinos istorija*, Chicago: „Draugo“ spaustuvė, 1987, p. 21–27, 31–32.

komisija), kuri gerokai prisidėjo prie medicinos specialistų rengimo ir medicinos mokslo Lietuvoje plėtojimo.

XVIII a. aštuntajame dešimtmetyje Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje išryškėjo dvi medicinos mokyklos steigimo iniciatyvos. Viena iniciatyva kilo iš grafo Antano Tyzenhauzo, kurio pastangomis Gardine buvo įsteigta Karališkoji medicinos mokykla. Kitas medicinos mokyklos steigimo iniciatorius buvo vyskupas Ignotas Jokūbas Masalskis, 1774 m. Vilniuje įkūręs anatomijos ir chirurgijos mokyklą, kuri 1780 m. lapkričio 2 d. Edukacinės komisijos sprendimu buvo perleista Vilniaus universitetui, o dar po metų šiame universitete buvo oficialiai įsteigta Medicinos kolegija (lot. *Collegium medicum*)². Taip buvo sudarytos sąlygos planingam teoriniam ir praktiniam gydytojų rengimui³.

Abi mokyklos turėjo didelę reikšmę Lietuvos medicinos raidai, o prie Lietuvos medicinos mokslo plėtojimo XVIII a. paskutiniame ketvirtyje daug prisidėjo trys iš Prancūzijos karalystės atvykę gydytojai – Jeanas-Emmanuelis Gilibert’as, Nicolas Regnier ir Jacques’as Briotet. Šių gydytojų veikla ne kartą aptarta temos istoriografijoje. Vienu ar kitu aspektu prancūzų mokslininkų darbus analizavo Lietuvos medicinos istorijos tyrinėtojai Vytautas Baronas, Juozas Meškauskas, Stasys Biziuolevičius, Gražina Drąsutienė, Alina Šaulauskienė, Aleksandras Venckauskas, Božena Urbanek, Piotras Daszkiewiczus ir Philippe Edel’is⁴. Tačiau nė viename iš medicinos istorijai skirtų darbų nebuvo bandyta kompleksiskai pažvelgti į trijų prancūzų medikų atvykimo į Lietuvą aplinkybes, jų tarpusavio ryšius, veiklos vertinimą Lietuvoje ir už jos ribų bei apibendrinti jų veiklos paveldo.

Šiame straipsnyje, remiantis temos istoriografija bei pasitelkus naujus, iki šiol moksliniuose tyrimuose nepanaudotus archyvinius šaltinius (korespondenciją,

2 Philippe Edel, Nicolas Regnier et Louis-Henri Bojanus, deux professeurs d’Alsace à l’université de Vilna / Wilno (fin XVIIIe s. – début XIXe s.), in: *Annales de l’académie polonaise des sciences*, Varsovie-Paris, 2013, t. 15, p. 223.

3 Eligijus Raila, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Vyriausioji mokykla (1773–1803), in: *Alma Mater Vilnensis: Vilniaus universiteto istorijos bruožai*, kolektyvinė monografija, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009, p. 424–425.

4 Vytautas Baronas, Vilniaus aukštosios mokyklos akušerijos katedra pirmoje XIX a. pusėje, in: *Vilniaus universiteto mokslo darbai*, t. 17 (Medicinos mokslų serija), 1958, t. 4: *Medicinos mokslų istorijos Lietuvoje klausimai*; Juozas Meškauskas, *Lietuvos medicinos istorija*, Chicago, 1987; Stasys Biziuolevičius, Medicinos mokslai senajame Vilniaus universitete 1781–1842, in: *Vilniaus medicinos istorijos almanachas*, Vilnius, 1997, p. 31–100; Gražina Drąsutienė, Alina Šaulauskienė, Akušerijos ir ginekologijos katedra (1797–1941 ir 1944–1991 m.) – moterų klinika (1922–1939 m. ir 1991–1993 m.), in: *Vilniaus medicinos istorijos almanachas*, Vilnius, 1997, p. 221–230; Gražina Drąsutienė, Aleksandras Venckauskas, *Vilniaus Universiteto Akušerijos katedrai 200 metų (1803–2003)*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2003; Božena Urbanek, *Zapomniana spuszczna naukowa Mikolajja Regniera*, in: *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*, Warszawa, 1992, Nr. 37 (3), p. 111–116; Piotr Daszkiewicz, *Polityka i przyroda: rzecz o Jean Emmanuelu Gilibercie*, Warszawa: Neriton, 1995; Edel Philippe, Nicolas Regnier et Louis-Henri Bojanus, deux professeurs d’Alsace à l’université de Vilna / Wilno (fin XVIIIe s. – début XIXe s.), in: *Annales de l’académie polonaise des sciences*, Varsovie-Paris, 2013, t. 15, p. 218–235.

N. Regnier paskaitų medžiaga), taip pat ir to meto Vakarų Europos spaudos informaciją apie prancūzų medikų veiklą Abiejų Tautų Respublikoje, siekiama apibendrinti XVIII a. paskutiniame ketvirtyje – XIX a. pradžioje Lietuvoje dirbusių trijų Prancūzijos gydytojų paveldą ir jų darbų reikšmę Lietuvos medicinos mokslui. Prancūzų gydytojų veikla aptariama chronologine seka.

Jean-Emmanuel Gilibert

Prancūzo Jeano-Emmanuelio Gilibert'o atvykimas į Abiejų Tautų Respubliką susijęs su Lietuvos rūmų išdininko ir karališkųjų ekonomijų administratoriaus Lietuvoje grafo Antano Tyzenhauzo (1733–1785) veikla. 1775 m. gavęs valdovo Stanislovo Augusto pritarimą, A. Tyzenhauzas ėmėsi steigti ligoninę manufaktūrų darbininkams ir tuo pačiu metu kurti veterinarijos mokyklą. Tačiau šalyje stigo kompetentingų specialistų, galinčių dėstyti mediciną. Tuo tikslu A. Tyzenhauzas kreipėsi į šveicarų mokslininką Albrechtą von Hallerį (1708–1777)⁵, prašydamas jam rekomenduoti gydytoją, kuris galėtų įsteigti tokią įstaigą. Šveicarų gydytojas rekomendavo prancūzą Jeaną-Emmanuelį Gilibert'ą, kuris nuo 1768 m. dėstė anatomiją, chirurgiją ir gamtos mokslus Liono universiteto Medicinos fakultete⁶. Liono gydytojui buvo pasiūlyta vykti dirbti į Lietuvą, ir šis sutiko⁷.

Vos atvykęs į Gardiną, J.-E. Gilibert'as ėmėsi organizuoti medicinos mokyklą ir ligoninę. Mokymas prasidėjo jau 1776 m., nors Karališkoji medicinos mokykla, šaltiniuose įvardijama Karališkąja medicinos akademija (pranc. *Académie royale de médecine*)⁸, buvo oficialiai atidaryta 1777 m.⁹ Mokyklos tikslas buvo rengti gydytojus, chirurgus ir akušeres, joje buvo įrengtas anatomijos amfiteatras¹⁰.

5 Albrechtas von Halleris – šveicarų gydytojas ir gamtininkas, žr.: Eugenio Frixione, Albrecht von Haller (1707–1777), in: *Journal of Neurology*, February 2006, volume 253, issue 2, p. 265–266. Pastebėsime, kad 1772 m. paskelbtą savo veikalą *L'anarchie médicale ou la médecine considérée comme nuisible à la société* (Neuchâtel: Société typographique, 1772) J.-E. Gilibert'as buvo dedikavęs šiam Šveicarijos mokslininkui.

6 Jean-Emmanuel Gilibert, *Histoire des plantes d'Europe, ou, Eléments de botanique pratique*, t. premier, Lyon: Chez Amable LEROY, Imprimeur-Libraire, 1798, p. VI; Étienne Sainte-Marie, *Éloge historique de M. Jean-Emmanuel Gilibert*, Lyon: Grande Bibliothèque, 1814, p. 2–3.

7 Egzistuoja ir kita J.-E. Gilibert'o atvykimo į Lietuvą versija: 1775 m. Lione gydytojas susitiko su grafo Antano Tyzenhauzo pasiuntiniu, vėliavininku Tadu Daunarovičiumi (*Tadeusz Downarowicz*). Grafas buvo siuntęs vėliavininką į Vakarų Europą su misija surasti medicinos specialistų Gardine steigiamai mokyklai. Pasiuntinys pasiūlė J.-E. Gilibert'ui imtis šios mokyklos steigimo. Gydytojas susidomėjo projektu, priėmė pasiūlymą ir tais pačiais metais atvyko į Lietuvą: Juozas Meškauskas, *op. cit.*, p. 21–27; Witold Sławiński, Gilibert Jan Emanuel, in: *Polski Słownik Biograficzny*, t. VII/5, sąs. 35, p. 465–466.

8 Plg. Jeano-Emmanuelio Gilibert'o laiškas Liono medicinos profesoriumi Louis Vitet, paskelbtas laikraštyje *Supplément pour les journaux politiques, ou Gazettes des gazettes des mois d'Octobre, Novembre et Décembre 1777*, Bouillon, p. 23.

9 Stasys Biziulevičius, *op. cit.*, p. 37.

10 Gražina Drašutienė, Aleksandras Venckauskas, *op. cit.*, p. 10.

Mokyklos įsteigimas sulaukė plataus susidomėjimo šalyje ir užsienyje. 1777 m. rugsėjo 15 d. Karališkąją medicinos akademiją aplankė valdovas Stanislovas Augustas. Prancūzų žurnalisto ir dramaturgo Pierre'o Rousseau redaguojamas belgų laikraštis *Journal politique*, aprašydamas šį įvykį, paminėjo, jog „karalius džiaugėsi matydamas anatomijos pamokų progresą“, o „susizavėjęs mokyklos populiarumu“, patvirtino mokyklos mokymo planą¹¹.

J.-E. Gilibert'as buvo ne vien mokyklos direktorius ir dėstytojas (dėstė medicinos ir veterinarijos kursus, chirurgiją ir gamtos mokslą), vadovavo ligoninei¹², bet ir įkūrė Gardine botanikos sodą, kurio šiltnamiuose (pranc. *orangeries*) augo arti tūkstančio rūšių iš užsienio atgabentų augalų, skirtų gydymui¹³. 1788 m. balandį Paryžiaus laikraštįje *Journal de médecine* Liono mokslininkas paskelbė straipsnį apie Gardino botanikos sode savo paties auginamą nuodingąją spigeliją (lot. *Spigelia anthelmia*, pranc. *spigelia anthelminthique*), kuriame aprašė šio augalo gydomasias savybes. J.-E. Gilibert'o nuomone, šis iš Brazilijos kilęs augalas labai veiksmingas gydant parazitų sukeltas ligas. „Du drachmai (pranc. *deux drachmes*) šio augalo – vienas geriausių vaistų nuo kirminų“, – teigė gydytojas. Jis aprašė, kaip nuodingosios spigelijos lapus naudojo nuo kirmėlių sukeltų konvulsijų kenčiančiam dešimties metų berniukui gydyti, pažymėdamas, jog „lapai labai sėkmingai išgydė vaiką“¹⁴.

J.-E. Gilibert'as buvo vitalizmo (pranc. *vitalisme*) propaguotojas. Jis tikėjo gamtos (t. y. paciento) gyvybiškumu, jo atsparumo jėga. Vitalizmo kryptis buvo stipri Monpeljė universitete, kuriame J.-E. Gilibert'as studijavo. Gydydamas savo pacientus jis taikydavo „laukimo (laukiantį) gydymą“ (pranc. *traitement expectant*), t. y. leido gamtai gydyti pačiai, kuo mažiau įsikišant gydytojui. Stebėjimai, kuriuos J.-E. Gilibert'as atliko dirbdamas Gardine, paskatino dar labiau pasitikėti vitalizmo efektyvumu. Vėliau, praslinkus keletui metų po sugrįžimo į Prancūziją, mokslininkas parašys, kad trys ketvirtadaliai žinomų ligų geriau gydomos, jeigu gydytojas leidžia „gamtai veikti“¹⁵. Jo nuomone, vitalistinis gydymo metodas ypač tinka lietuviams, nes lietuviai – stiprūs¹⁶.

Gardino medicinos mokykla, nepaisant į ją dėtų vilčių, patyrė sunkumų. Steigiant mokyklą buvo tikimasi, kad baigę studijas bajorų kilmės studentai dirbs miesto gydytojais, o valstiečių kilmės studentai imsis kaimo gydytojų praktikos. Tačiau į medicinos studijas vis dar buvo žiūrima su panieka ir nepasitikėjimu,

11 *Supplément pour les journaux politiques*, p. 22–24.

12 Juozas Meškauskas, *op. cit.*, p. 28, 30.

13 *Supplément pour les journaux politiques*, p. 23.

14 *Journal de médecine, chirurgie, pharmacie, etc., dédié à Monsieur, frère du roi*, avril 1788, tome LXXV, Paris, p. 358.

15 *Envoi à Monsieur Tissot, célèbre médecin de Lausanne*, in: Jean-Emmanuel Gilibert, *Adversaria medico-practica prima, seu annotationes clinicae*, Lyon, 1791, p. 366.

16 „[...] sujets vigoureux, comme le sont nos Lithuaniens“, in: Jean-Emmanuel Gilibert, *L'autocratie de la nature, ou premier mémoire sur l'énergie du principe vital pour la guérison des maladies chirurgicales; lu dans la séance publique de l'Académie de Lyon, le 7 Décembre 1784*, Lyon, 1785, p. 42.

todėl buvo sunku pritraukti mokytiis medicinos tiek bajorus, tiek ir valstiečius¹⁷. Norint pagerinti padėtį, į mokyklą buvo priimami valstiečiai iš kitų Lietuvos ekonomijų¹⁸, bet tai padėties nepagerino. Dar didesnės buvo mokyklos finansavimo problemos. Nors buvo planuota, kad mokyklą išlaikys valstybė, jai trūko lėšų: nebuvo pakankamai pinigų maistui, trūko drabužių ir kitų priemonių¹⁹. J.-E. Gilibert'as negaudavo reguliaraus atlyginimo. Dėl finansavimo problemų bei pašlijus santykiams tarp Lietuvos rūmų išdininko ir medicinos mokyklos direktoriaus²⁰, 1781 m. mokykla buvo uždaryta²¹. Liono gydytojui buvo pasiūlytas kitas darbas – dėstyti naujai įsteigtoje Gamtos mokslų katedroje Vilniaus universitete²². J.-E. Gilibert'as priėmė šį pasiūlymą ir su šešiais geriausiai studentais bei trimis akušerėmis, kartu atsigabendamas 76 vežimus su knygomis, medicinos reikmenimis ir surinkta augalų kolekcija, persikėlė į Vilnių, kur prisijungė prie naujai įsteigtos Medicinos kolegijos²³.

Nors Gardino karališkoji medicinos mokykla veikė tik penkerius metus, ji reikšmingai prisidėjo prie edukacijos raidos Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, nes buvo pirmoji įstaiga, rengusi vietinius medicinos specialistus. Šiuo atžvilgiu svarbu pastebėti, kad keletas studentų, su J.-E. Gilibert'u persikėlusiu į Vilnių, pavyzdžiui, Andrius Matusevičius (*Andrzej Matusiewicz*), pirmasis vietinis akušerijos profesorius, vėliau suvaidino reikšmingą vaidmenį skleisdami medicinos mokslo žinias šalyje.

Dirbdamas Gardine, J.-E. Gilibert'as rengė ligų aprašymus, vykdė ligų eigos stebėjimus ir ieškojo būdų, kaip šias ligas gydyti. Mediko parengtas stebėjimų aprašymas *Recueil d'observations relatives à la médecine expectante faites dans l'hôpital royal de Grodno, depuis 1774 jusques 1781 (Rinkinys pastebėjimų apie laukimo mediciną, padarytų Gardine Karališkojoje ligoninėje 1774–1781 metais)*²⁴ – unikalus

17 Juozas Meškauskas, *op. cit.*, p. 28.

18 Stasys Biziulevičius, *op. cit.*, p. 36.

19 Jean-Emmanuel Gilbert, *Prospectus lectionum in alma Universitate et Academia Vilnensis nomine Scholae Principis M.D.L. ab amplissimo collegio praefectorum educationi publicae insignita ex A. 1781 in A. 1782 tradendarum sub instaurationem studiorum luci publicae exhibitus*, Vilnae, 1781, p. 28.

20 Witold Sławiński, *Dr Jan Emmanuel Gilbert, professeur i zalozyciel Ogródu Botanicznego w Wilnie*, 1925, p. 16–17.

21 Juozas Meškauskas, *op. cit.*, p. 30.

22 Tais pačiais metais Vilniaus universitetas organizavo atvirą konkursą į steigiamos Gamtos mokslų katedros vadovo pareigas. Buvo du kandidatai: žymus Kaselio vyriausiosios mokyklos profesorius, buvęs brito Jameso Cooko kelionės aplink pasaulį dalyvis Georgas Forsteris ir J. E. Gilibert'as. Pastarasis ir buvo išrinktas. Žr. Gabryel Brzęk, *Historia zoologii w Polsce do r. 1918. Cz 1 i 2*, Lublin: Uniwersytet M. Curie-Skłodowskiej, 1947, p. 253.

23 Jean-Emmanuel Gilbert, *Indagatores naturae in Lithuania*, Vilnae, 1781. *Flora lithuanica inchoata, seu enumeratio plantarum quas circa Grodnam collegit et determinavit Joannes Emmanuel Gilbert*, Collectio 1-3, Grodnae, 1781; collectio 4-5, Vilnae, 1782, p. IV–V.

24 Jean-Emmanuel Gilbert, *Recueil d'observations relatives à la médecine expectante faites dans l'hôpital royal de Grodno, depuis 1774 jusques 1781*, in: Jean-Emmanuel Gilbert, *L'autocratie de la nature*, p. 40. Čia galima pažymėti, kad J.-E. Gilibert'o pastebėjimai apie ligas Lietuvoje pateikti ir kitoje jo knygoje *Annotations relatives aux maladies observées à Grodno en Lithuanie*,

informacijos šaltinis ligų ir gydymo istorijai Lietuvoje pažinti. Iš šio aprašymo sužinome, jog kaip vieną iš priemonių plaučių uždegimo atveju gydytojas naudojo „perskrostant balandį skausmui numalšinti“²⁵.

Greta medicinos ir botanikos tyrimų šis mokslininkas taip pat parašė ir publikavo lietuvių valstiečių gyvenimos aprašymą²⁶.

Persikėlęs dirbti į Vilnių, J.-E. Gilibert'as pradėjo kurti botanikos sodą (šiandien Pilies g. 22). Sodui buvo panaudotos sėklos ir augalai, atsivežti iš Gardino. Botanikos sodo augalai buvo naudojami vaistams paruošti²⁷. Botanikos sodas kartu su studentų mokymu apie vaistažolių auginimą ir panaudojimą tapo Vilniaus universiteto farmakologijos pagrindu²⁸. Gydytojas botanikas taip pat ėmėsi vadovauti ir universiteto vaistinei, įsteigta dar 1758 m.

Vis dėlto Vilniaus akademijos bendruomenės ir prancūzų gydytojo santykiai buvo gana įtempti. Tikėtina, kad tiek dėl dėstyto turinio, tiek dėl pažangesnių minčių gydytojas nesutarė su dalimi kolegų ir universiteto vadovybe²⁹. 1783 m. Edukacinė komisija sumokėjo J.-E. Gilibert'ui įsiskolinimą ir pasiūlė jam vykti dėstyti į Varšuvą. Tačiau dėl asmeninių bei sveikatos problemų mokslininkas atsisakė pasiūlymo ir grįžo atgal į Prancūziją, palikdamas Vilniaus universiteto bibliotekai 3000 knygų, susijusių su savo vykdytais tyrimais. Turėdamas Stanislovo Augusto rekomendacijas ir jo paramą, J.-E. Gilibert'as greitai rado gydytojo darbo vietą Prancūzijoje. Įsidarbino Liono ligoninėje³⁰.

Darbas Gardine ir Vilniuje buvo naudingas ne tik Lietuvos mokslo raidai, bet ir pačiam J.-E. Gilibert'ui. Netrukus po sugrįžimo į Prancūziją jis išleido veikalą apie epideminių ligų gydymą³¹, o 1799–1800 m., kai Liono rajone išplito

depuis 1775 jusqu'en 1781, in: Jean-Emmanuel Gilibert, *Le médecin naturaliste, ou Observations de médecine et d'histoire naturelle*, Paris–Lyon, 1800, p. 98–147.

25 „Des pigeons ouverts vivants et appliqués sur le côté douloureux ont quelquefois calmé la douleur.“ Žr.: Jean-Emmanuel Gilibert, *L'autocratie de la nature*, p. 74.

26 Jean-Emmanuel Gilibert, *Tableau de l'économie rurale en Lithuanie*, in: *Histoire des plantes d'Europe et étrangères, les plus communes les plus utiles et les plus curieuses, ou Eléments de botanique pratique*, tome troisième, Lyon, 1806, p. XVIII–XXXI. Vertimas į lietuvių kalbą: Arnaud Parent, *Gydytojo botaniko Žano Emanuelio Žilibero pastebėjimai apie XVIII a. pabaigos lietuvių valstietijos gyvenimą*, in: *Liaudies kultūra*, 2014, Nr. 3, p. 44–52.

27 1782 m. Vilniuje jis publikavo pirmąjį Lietuvos floros herbariumą: *Flora lithuanica*, Collection I–III, Grodnae: Typis S. R. M., 1781, IV–V, Vilniae: typis S.R.M. penes academiam, 1782.

28 Stasys Biziulevičius, *op. cit.*, p. 48.

29 *Ibid.*, p. 35.

30 Revoliucijos laikais J.-E. Gilibert'as patyrė tiek daug nelaimių, kad šis jausmingas žmogus net bandė du kartus nusižudyti. Pasibaigus terorui, jis 1795–1803 m. buvo paskirtas Liono centrinės mokyklos (pranc. *Ecole centrale de Lyon*) direktoriumi, o 1804–1808 m. vadovavo miesto botanikos sodui. 1814 m. rugsėjo 2 d. mirė ištiktas apopleksijos krizės. Žr.: J. Fabre, *Stanislas-Auguste Poniatowski et l'Europe des lumières*, Paris, 1984; Étienne Sainte-Marie, *Éloge historique de M. Jean-Emmanuel Gilibert*, Lyon: Grande Bibliothèque, 1814, p. 4–8.

31 Jean-Emmanuel Gilibert, *Plan du travail arrêté par M. l'intendant de Lyon. Relativement au traitement des maladies Epidémiques, de la Généralité du Lyonnais, Forez et Beaujolois*, Lyon: De L'Imprimerie du Roi, 1784.

karštligės epidemija, jis pirmasis apibūdino epidemijos rūšį ir rado būdus su ja kovoti. Dauguma pacientų, kuriuos jis gydė, išgyveno³².

Nicolas Regnier

XVIII a. septintojo dešimtmečio pabaigoje į Vilnių atvykęs gydytojas Nicolas Regnier yra gimęs Strasbūre 1723 m. sausio mėn. prancūzų kariuomenės kareivio Charles'io Regnier ir Marguerite Florein šeimoje³³. Tikėtina, kad chirurgijos jis pradėjo mokytis ne Strasbūro universiteto Medicinos fakultete, bet vietos kariuomenės ligoninėje, kuri tuo metu buvo didžiausia ligoninė Prancūzijos karalystėje. Yra žinoma, kad vienus metus N. Regnier dirbo Meco karo ligoninėje³⁴. 1765 m. jis dvejiems metams buvo įsidarbinęs pirmuoju chirurgu šveicarų gvardijoje³⁵, o vėliau ėmė verstis privačia praktika. 1768 m. Paryžiuje N. Regnier susipažino su ten viešiniu Vilniaus vyskupu Ignotu Jokūbu Masalskiu, kuris pasiūlė jam dirbti asmeniniu gydytoju³⁶. Kartu su vyskupu N. Regnier atvyko į Lietuvą. Po keleto Abiejų Tautų Respublikoje praleistų metų, 1773 m. vyskupas I. J. Masalskis išsiuntė N. Regnier atgal į Paryžių gilinti žinių chirurgijos patologijos, anatomijos, fiziologijos ir akušerijos srityse³⁷.

Pažymėsime, jog XVIII a. Vakarų Europoje ypač sparčiai plėtojosi akušerijos mokslas, droviai prasidėjęs XVII a. pabaigoje³⁸. Ir nors XVIII a. gimdymas vis dar buvo sunkus procesas³⁹, palaipsniui keitėsi visuomenės požiūris į gimdymą

32 Étienne Sainte-Marie, *op. cit.*, p. 7.

33 Taip rodo Nicolas Regnier gimimo dienos akto įrašas Šventojo Liudviko (*Saint-Louis*) parapijoje, žr.: Philippe Edel, *op. cit.*, p. 221–222.

34 *D. Joh. Dan. Metzger [...] Iussus a facultate medica viro nobilissimo, atque doctissimo Nicolao Regnier*, Vilniaus universiteto biblioteka (toliau – VUB), Retų spaudinių skyrius, IV 6365.

35 Philippe Edel, *op. cit.*, p. 222.

36 Juozas Meškauskas, *op. cit.*, p. 34.

37 *D. Joh. Dan. Metzger [...] Iussus a facultate medica viro nobilissimo, atque doctissimo Nicolao Regnier*, VUB, Retų spaudinių skyrius, IV 6365. Apie N. Regnier veiklą akušerijos srityje Vilniuje ir prancūzo Pierre'o Maignain veiklą Varšuvoje plačiau žr.: Arnaud Parent, *The work of French surgeons in disseminating obstetrics in the Polish-Lithuanian Commonwealth in the 18th century*, in: *Acta medica lituanica*, 2013, t. 20, Nr. 3, p. 103–108.

38 Iš XVII a. pasirodžiusių veikalų, skirtų akušerijai, paminėtini: Louise Bourgeois, *Observations diverses sur la stérilité, fécondité, accouchements et maladies des femmes et enfants nouveaux naiz, amplement traitées et heureusement pratiquées* (tome I: 1609; tome II: 1642, Paris); François Mauriceau, *Traité des maladies des femmes grosses et de celles qui sont nouvellement accouchées* (Paris, 1668); Marguerite du Tertre, *Instruction familière et très facile, faite par questions et réponses touchant toutes les choses principales qu'une sage femme doit savoir pour l'exercice de son art* (Paris, 1677).

39 Pavyzdžiui, tuo metu Prancūzijoje apie 2 % moterų mirdavo gimdydamos, o tai sudarė 10 % visų vaisingo amžiaus moterų. Be to, moterys gimdė namuose, tik neturtingos ir labai jaunos moterys gimdė ligoninėse, kurios tuo metu buvo labdaros įstaigos. Gimdymo sąlygos buvo gana prastos, žr.: Jacques Houdaille, Hector Gutierrez, *La mortalité maternelle en France au XVIIIe siècle*, in: *Population (French edition)*, 1983, 38e année, Nr. 6, p. 975–994; Marie-France Morel, *Histoire de la naissance en France (XVII–XX siècle), la naissance traditionnelle jusqu'au XVIIIe siècle*, in: *A.D.S.P. (Actualité et dossier en santé publique)*, 2008, Nr. 61/62, p. 23.

ir į naujagimį. Anksčiau svarbiausia buvo apsaugoti motinos gyvybę, dažnai kūdikio nenaudai, o apie 1760-uosius metus gydytojai jau ėmė daugiau rūpintis kūdikio gyvybe, ypač jo reanimacija, kai atrodydavo, jog naujagimis gimė uždušęs. Naujas gimimo suvokimas skatino dėmesį ir rūpestį vaikais, ypač kūdikiais. Kartu su medicinos raida didėjo nepasitenkinimas pribuvėjų darbo lygiu, siekta, kad gimdyvei padėtų pasirengusi ir atitinkamą kvalifikaciją turinti akušerė⁴⁰. XVIII a. antrojoje pusėje akušerija palaiapsniui iš bendrosios chirurgijos mokslo tapo savarankišku dalyku.

Verta pastebėti, kad pirmoji Europoje akušerijos mokykla buvo įkurta 1728 m. Strasbūre, N. Regnier gimtajame mieste, Johanno-Jakobo Friedo (1689–1769), kuris laikomas modernios akušerijos pradininku, iniciatyva. Kitas strasbūrietis, Johannas-Georgas Roedereris (1726–1763), 1751 m. Getingene įsteigė pirmąją Europoje obstetrikos kliniką⁴¹. Išaugusio susidomėjimo gimdymo procesu ir naujagimio sveikata pavyzdys buvo akušerės Angélique-Marguerite du Coudray (1712–1791) veikla. Nuo 1759 m. iki 1783 m. Prancūzijos karaliaus Liudviko XV pavedimu ji keliavo po Prancūzijos karalystę dėstydamą naujas žinias apie gimdymą. A.-M. du Coudray sukūrė akušerėms skirtą priemonę, vadinamąją „gimdymo mašiną“, demonstruojančią, kaip vyksta gimdymas ir kaip taisyklingai jį priimti. Ji taip pat parašė veikalą *Abrégé de l'art des accouchements (Gimdymo meno konspektas)*, kuris buvo išleistas Paryžiuje 1759 m.

Natūralu, jog kelionės į Prancūziją metu N. Regnier susipažino su naujaisiais medicinos mokslo laimėjimais ir pasiekimais akušerijos srityje. 1775 m. gegužės 2 d. Karališkoji chirurgijos akademija Paryžiuje jam išdavė sertifikatą, patvirtinantį N. Regnier sugebėjimus dėstyti chirurgiją ir obstetriką⁴². Tų pačių metų gegužės 6 d. vyskupas I. J. Masalskis, tuometinis Edukacinės komisijos pirmininkas, pavedė N. Regnier įsteigti ir organizuoti akušerijos mokyklą Vilniaus universitete. Gydytojas buvo paskirtas pirmuoju anatomijos bei chirurgijos dėstytoju ir obstetrikos mokyklos direktoriumi⁴³. Oficialiai jis ėjo praktinės chirurgijos ir obstetrikos profesoriaus pareigas, nors iš tiesų neturėjo profesoriaus laipsnio⁴⁴.

1775 m. Šv. Roko ligoninėje Vilniuje N. Regnier įsteigė pirmąjį Lietuvoje akušerijos skyrių (skaičiuojama dešimt lovų) ir mažąją akušerijos mokyklą, taip pat

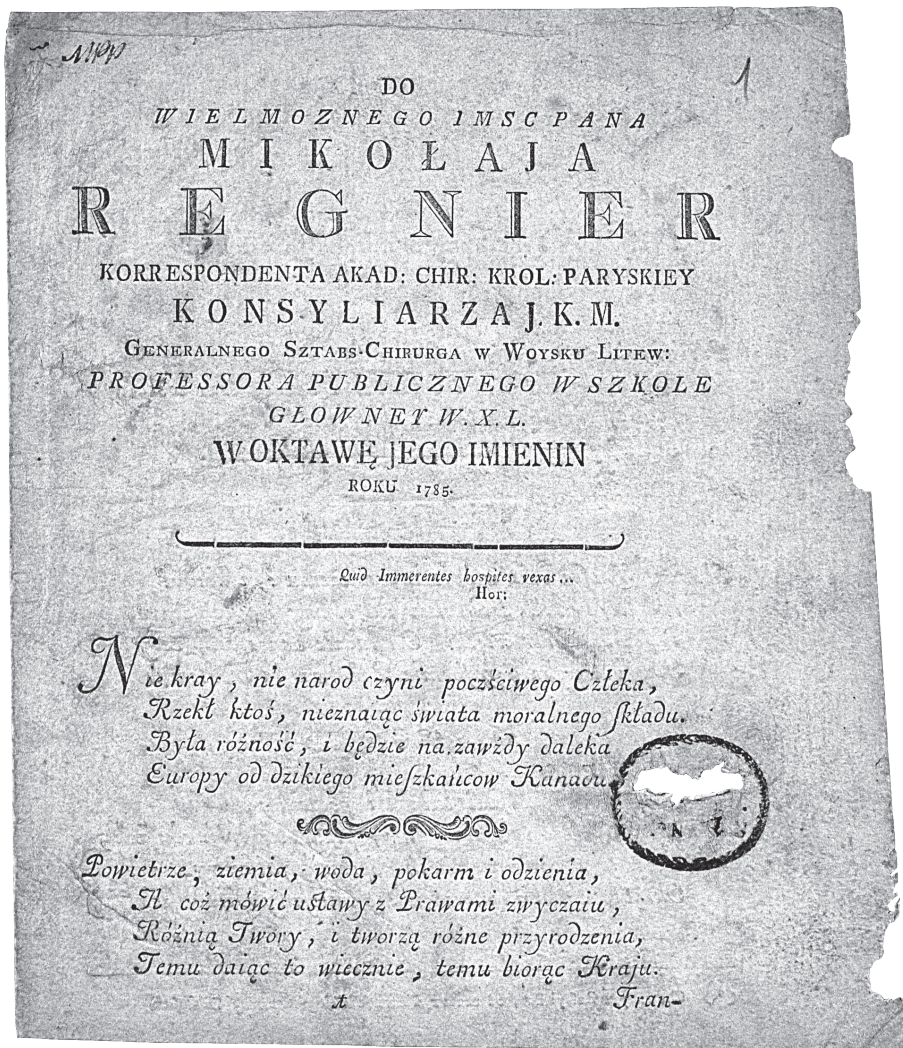
40 Jacques Gelis, L'accouchement au XVIIIe siècle: Pratiques traditionnelles et contrôle médical, in: *Ethnologie française*, nouvelle série, t. 6, Nr. 3–4: *Langages et images du corps*, 1976, p. 325, 335.

41 Hans-Heinz Eulner, *Die Entwicklung der medizinischen Spezialfächer*, Stuttgart: Enke, 1970, p. 285; Heinz Huber, *Geschichte der medizinischen Fakultät Innsbruck und medizinisch-chirurgischen Studienanstalt 1673–1938*, Wien: Böhlau, 2010, p. 55.

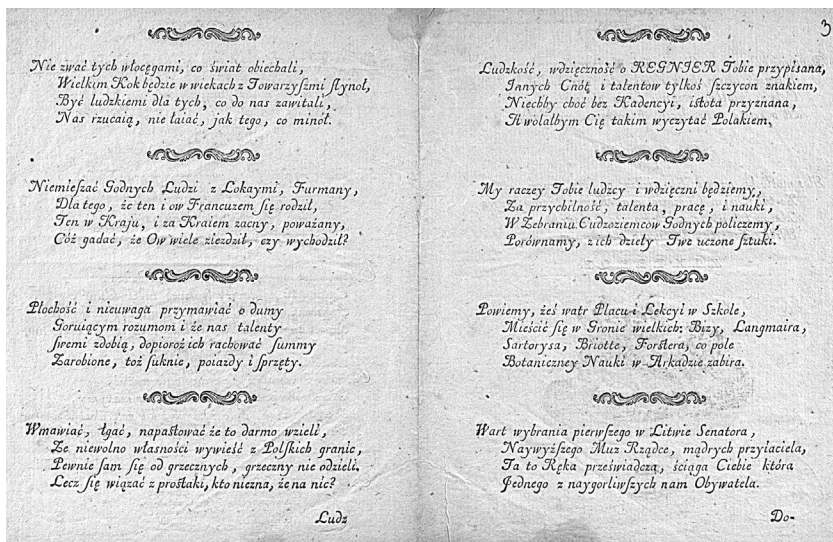
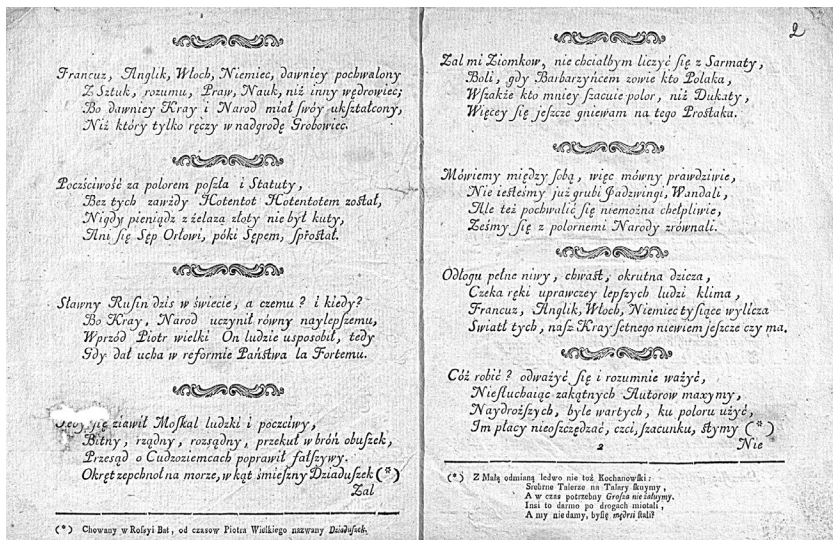
42 Gražina Drąsutienė, Aleksandras Venckauskas, *op. cit.*, p. 10–11.

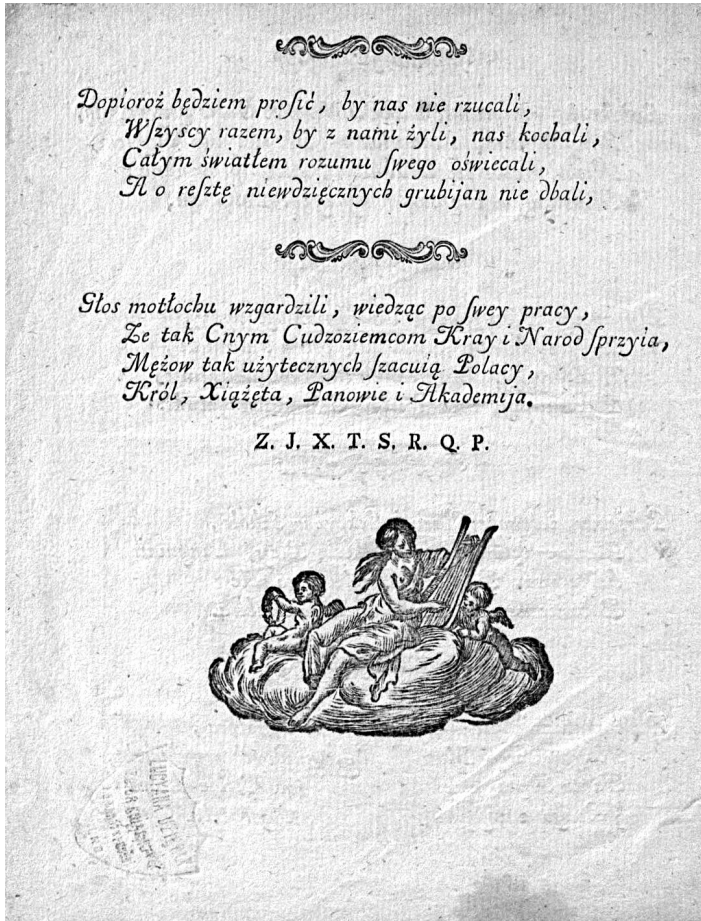
43 Adam Adamowicz, *Krotki rys początków i postępu anatomii w Polsce i Litwie, skreslony pamiatke 50-letniego trwania Cesarzskiego Towarzystwa lekarskiego Wilenskiego*, Wilno, 1855, p. 15; Stasys Biziuolevičius, *op. cit.*, p. 32.

44 Irena Szybiak, Regnier Mikołaj, *Polski Słownik Biograficzny*, 1987, t. XXX, p. 738–739.

1. 1785 m. publikuota odė, skirta profesoriaus Nicolas Regnier garbei. *Do Wielmoznego Imsc Pana Mikołaja Regnier Korrespondenta Akad: Chir: Krol: Paryskiej konsyljarza J. K. M. generalnego Sztabs Chirurga w Wojsku Litew: Professora publicznego w Szkole Głowney W. X. L. w oktawę jego imienin roku 1785.* Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, f. 151, b. 1712, l. 1–3v.

pirmąją šalyje⁴⁵. Kitas akušerijos skyrius po kelerių metų buvo įkurtas Dominikonų ligoninėje prie Šv. Jokūbo ir Pilypo vienuolyno.

Iki strasbūričio atvykimo į Lietuvą akušerija kaip profesija buvo ignoruojama⁴⁶. Visuomenėje vyravo įsitikinimas, kad tik moterys gali padėti gimdyti, o vyrų dalyvavimas gimdyme buvo laikomas nuodėme. Į vyrus, kurie dirbo chirurgais arba akušeriais, buvo žiūrima su panieka. Tačiau, N. Regnier pradėjus skaityti paskaitas apie akušeriją, akušerija palaipsniui tapo įdomi studentams ir visuomenei.

Čia verta paminėti, kad tuo metu Vakarų Europos spauda ypač domėjosi įvykiais Abiejų Tautų Respublikoje, tiek politine situacija, tiek ir švietimo sistemas

45 Vytautas Baronas, *op. cit.*, p. 82–83; Stasys Biziulevičius, *op. cit.*, p. 32, 47; Gražina Drąsutienė, Alina Šaulauskienė, *op. cit.*, p. 221.

46 Gražina Drąsutienė, Aleksandras Venckauskas, *op. cit.*, p. 11.

pertvarkymu. Antai belgų (Austrijos Nyderlandai) žurnalas *Journal politique* laikė svarbiu dalyku paskelbti, kad 1776 m. sausio 4 d. N. Regnier iškilmingai pradėjo skaityti anatomijos kursą Vilniuje⁴⁷. O sausio pabaigoje kitame belgų laikraštyje *Journal de politique et de littérature* buvo rašoma: „Kunigaikštis Vilniaus vyskupas ką tik įsteigė anatomijos katedrą, kokios dar nebuvo šioje šalyje. Prancūzų chirurgas (ponas Regnier) bus pirmasis profesorius. Jis pradėjo [skaityti] savo paskaitas dalyvaujant kunigaikščiui vyskupui, gausiai susirinkusiai aukštuomenei ir nepaprastai daugybei visų rangų klausytojų, kuriems tai buvo visiškai naujas reginys.“⁴⁸ Belgų laikraščių korespondentui Respublikoje anatomijos dėstyto pradžia Vilniaus universitete buvo vienas iš reikšmingesnių įvykių.

1777 m. vasarą Edukacinės komisijos lėšomis N. Regnier išvyko į Paryžių pasitobulinti, nupirkti instrumentų bei surasti anatomijos ir chirurgijos dėstytojo Medicinos fakultetui. Paryžiuje jis susipažino su anatomu Jacques'u Briotet, dirbusiu prozektoriumi⁴⁹ Dievo namų ligoninėje (pranc. *Hôtel-Dieu*), ir pakvietė jį dėstyti chirurgijos bei anatomijos Vilniuje⁵⁰. Tų pačių metų lapkričio 15 d. Vilniaus laikraštis *Gazety Wileńskie* paskelbė ilgą ir detalų straipsnį apie N. Regnier viešas paskaitas. Šis straipsnis rodo, jog anatomijos kursas buvo sutelktas į akušeriją, o tai buvo tikras įvykis Lietuvos sostinės moksliniame gyvenime. Kadangi šis pranešimas ypač detalai apibūdina N. Regnier veiklą, straipsnį perteiksime *in extenso*:

„Paryžiaus chirurgų akademijos draugas ir korespondentas bei Vilniaus akademijos anatomijos mokslo profesorius, ponas Regnier ateinantį antradienį, t. y. šio mėnesio 18 dieną, pradeda viešas anatomijos paskaitas, kurios vyks kiekvieną antradienį ir ketvirtadienį 3 valandą po pietų. Po anatomijos kurso profesorius pradės paskaitų ciklą apie chirurgines operacijas, kuriam pasibaigus seks paskaitos, susijusios su akušerija. Profesorius su dideliu detalumu dėstys apie visas ligas, susijusias su nėščiomis moterimis bei naujagimiais. Profesorius užtikrina, jog visi asmenys, susiję su medicina, taip pat tie, kurie turi bazinį išsilavinimą fizikos mokslo srityje, kurie norėtų gilinti turimas žinias apie žmogaus kūną natūralia forma, gaus daug įdomios ir naudingos informacijos šia konkrečia tema. Tie, kurie norėtų pasitarnauti visuomenei akušerijos srityje, turės galimybę plėsti turimas žinias apie šią ypatingą svarbą turinčią sritį, kai

47 *Journal politique ou gazette des gazettes*, Bouillon, 1776, mars, première quinzaine, p. 15.

48 „Le Prince-Evêque de Wilna vient d'y fonder une chaire d'anatomie, il n'en avait pas encore existé dans ce pays: c'est un Chirurgien françois (M. Régnier), qui sera le premier Professeur: il a ouvert ses leçons en présence du Prince-Evêque, d'une nombreuse Noblesse, et d'une affluence extraordinaire d'auditeurs de tous les rangs, pour lesquels c'étoit un spectacle tout-à-fait nouveau.“
Žr.: Pologne, de Varsovie, le 24 janvier, in: *Journal de politique et de littérature, contenant les principaux Evénemens de toutes les Cours; les Nouvelles de la République des Lettres, les Causes célèbres, la notice des Arrêts, Edits, etc, etc*, Bruxelles, numéro sixième, 25 février, tome premier, 1776, p. 233–234.

49 Prozektorius – žmogus, kuris paruošia kūną disekcijai prieš anatomijos pamoką.

50 Juozas Meškauskas, *op. cit.*, p. 32.

jiems bus pasakojama apie visus įmanomus scenarijus, su kuriais galima susidurti laikotarpiu po gimdymo. Bus išdėstyti metodai, kuriuos reikia taikyti norint išsaugoti motinos bei naujagimio gyvybę. Svarbu paminėti, jog visi metodai yra paremti šios srities mokslininkų ilgamete patirtimi.⁵¹ Po kelių mėnesių, 1778 m. sausį, net ir belgų laikraštis *Journal politique* atkartojė informaciją apie paskaitų pradžią: „prancūzų gydytojas, Paryžiaus chirurgijos akademijos korespondentas M. Regnier pradėjo skaityti viešąjį anatomijos kursą 1777 m. pabaigoje.“⁵²

1780 m. prancūzų chirurgas daug prisidėjo steigiant praktinės chirurgijos ir akušerijos skyrių universitete, kurio specializacija buvo žaizdų, navikų ir opų gydymas⁵³. Tačiau, neturėdamas medicinos daktaro laipsnio, jis negalėjo dalyvauti universiteto taryboje⁵⁴.

1781 m. lapkričio 24 d. universitete buvo iškilmingai atidaryta Medicinos kolegija. Per inauguracijos ceremoniją N. Regnier pasakė kalbą. Medicinos kolegija buvo sudaryta iš šešių katedrų: 1) chemijos (tuo metu suprantama kaip vaistų gamyba), 2) anatomijos bei fiziologijos, 3) patologijos bei farmakologijos, 4) teorinės chirurgijos bei akušerijos, 5) praktinės chirurgijos ir 6) gamtos mokslų. Medicinos kolegija įsikūrė sostinės Pilies gatvėje (šiandien Pilies g. 22)⁵⁵. Pastate buvo dvi mokymo salės, anatomijos amfiteatras, anatomijos muziejus, keletas kabinetų praktikos darbams, botanikos sodas ir butai dėstytojams.

N. Regnier tapo teorinės chirurgijos ir akušerijos katedros vadovu. Tačiau, blogėjančiam regėjimui, gydytojas gavo Edukacinės komisijos leidimą dėstyti tik chirurgiją ir akušeriją, o chirurgijos operacijų kursą perleido savo kolegai ir bičiuliui J. Briotet⁵⁶.

1781–1782 mokslo metų pradžioje pristatydamas savo parengtą akušerijos kurso ciklą, N. Regnier išryškino šiuos momentus: „Iš pradžių bus duodami bendrieji nurodymai, reikalingi tiek tiems, kurie padeda gimdyvėms, tiek pačioms gimdyvėms, toliau išdėstys įvairias kūdikio padėtis. Vėliau mokys įvairių priemonių, taikytinų per gimdymą, kad būtų išvengta nelaimingų atvejų ir išsaugota ir kūdikio, ir motinos gyvybė. Pagaliau smulkiai išaiškins tuos atvejus, kurių akušeriui gali pasitaikyti ir per gimdymą, ir po jo, nurodys, kokius tais atvejais

51 Iš Lietuvos, iš Vilniaus, lapkričio 15 dieną 1777 metais, *Gazety Wileńskie*, Nr. XXXVI.

52 „On apprend que M. Regnier, médecin françois, correspondant de l'académie de chirurgie à Paris, a ouvert, le mois dernier, un cours public d'anatomie à Wilna en Lithuanie“, in: *Journal politique ou gazette des gazettes*, année 1778, janvier; seconde quinzaine, Bouillon, p. 14.

53 Joseph Girard, Le destin tragique et glorieux de l'antique université de Wilno, in: *Revue des Sciences politiques*, 1934, Nr. LVII, p. 20; Philippe Edel, *op. cit.*, p. 223.

54 Gražina Drąsutienė, Aleksandras Venckauskas, *op. cit.*, p. 11.

55 Pastate, kuriame anksčiau buvo Vilniaus kadetų mokykla. Žr.: Ambroise Jobert, *La commission d'éducation nationale en Pologne (1773–1794), son œuvre d'instruction civique*, Paris: Les Belles Lettres, 1941, p. 261.

56 Stasys Biziuolevičius, *op. cit.*, p. 35, 44, 75.

naudoti vaistus, pagal mokslo reikalavimus, pagrįstus žymių žmonių akušerijoje nuomone ir patirtimi.⁵⁷

Dar po metų, 1783 m. N. Regnier organizavo viešuosius egzaminus studentams, priklausiusiems Vilniaus barzdaskučių cechui. Tačiau mokslinį medicinos daktaro laipsnį N. Regnier įgijo tik 1789 m., kada Karaliaučiaus universitete apgynė disertaciją apie uždusimo pavojų naujagimiams (*Specimen inaugurale, de asphyxia neonatorum*). Disertacijai vadovavo profesorius Christophas Friedrichas Elsneris, Karaliaučiaus universiteto Medicinos fakulteto dekanas⁵⁸.

Gydytojo veikla neapsiribojo vien universitetu. Jis taip pat turėjo karališkojo gydytojo bei patarėjo titulą⁵⁹, o 1786 m. birželio 17 d. N. Regnier gavo Lietuvos kariuomenės generalinio štabo vyriausiojo gydytojo patentą⁶⁰. Ketverių metų seime (1788–1792) gydytojas buvo nobilituotas. 1793 m. kovo 15 d. Edukacinė komisija pripažino N. Regnier tikru profesoriumi. Pažymėtina, kad N. Regnier taip pat buvo Prancūzijos Karališkosios chirurgijos akademijos (*Académie royale de médecine*) narys korespondentas⁶¹. Iki šiol Valstybinėje medicinos akademijos bibliotekoje Paryžiuje išlikę du N. Regnier'o darbai: *Observation d'un hydrosarcocele accompagné d'une hernie crurale du côté gauche* (*Pastabos apie hidrosarkocelę su šlaunikaulio lūžiu kairėje pusėje*) ir *Observation d'un accouchement contre nature* (*Pastabos apie sunkų gimdymą*)⁶².

Tarp Vilniaus universiteto dėstytojų skaitytų kursų medžiagos, saugomos Lietuvos valstybės istorijos archyve⁶³, yra išlikusios ir N. Regnier paskaitos apie chirurgiją bei akušeriją. Mokslininko skaitytas kursas apie kaulus buvo sudarytas iš dviejų dalių: *Des maladies des os* (*Apie kaulų ligas*) ir *Des fractures* (*Apie lūžius*)⁶⁴. Prancūzų chirurgo paskaitos gražiai ir aiškiai parašytos. Vartojama tipiška

57 Gražina Drąsutienė, Alina Šaulauskienė, *op. cit.*, p. 221.

58 D. Ioh. Dan. Metzger [...] *Iussus a facultate medica viro nobilissimo, atque doctissimo Nicolao Regnier*, VUB Retų spaudinių skyrius, IV 6365.

59 Korespondenciją jis pasirašydavo taip: „N. Regnier, jo didenybės patarėjas, chirurgijos ir akušerijos profesorius Vilniaus medicinos mokykloje“ („N. Regnier, conseiller de sa majesté Polonoise, Professeur de chirurgie et d'accouchement au Collège de la Médecine de l'Université de Vilna“). Plg.: Philippe Edel, *op. cit.*, p. 225–226.

60 Gražina Drąsutienė, Aleksandras Venckauskas, *op. cit.*, p. 12. Mariusz Machynia, Valdas Rakutis, Czesław Srzednicki, *Oficerowie Rzeczypospolitej Obojga Narodów 1777–1794 Spisy*, t. II: *Wojsko Wielkiego Księstwa Litewskiego*, Kraków: Księgarnia akademicka, 1999, p. 32.

61 1781 m. spalio 1 d. Varšuvoje Edukacinės komisijos N. Regnier išduotame patente užimti Vilniaus universiteto teorinės chirurgijos ir obtetrikos profesorius pareigas nurodoma, jog N. Regnier yra Paryžiaus akademijos narys korespondentas. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius (LMAVB RS), f. 9, b. 3509, l. 1.

62 Archives de la bibliothèque de l'académie nationale de médecine (toliau – BANM), f. ARC 15 d3, nr. 57a; f. ARC 29 d3, nr. 53 a. Straipsnio autorius norėtų padėkoti Valstybinės medicinos akademijos bibliotekos Paryžiuje archyvarei Anaïs Dupuy-Olivier už savo pagalbą ir patarimus rengiant tekstą spaudai.

63 Žr.: LVIA, f. 1511.

64 N. Regnier paskaita, LVIA, f. 1511, b. 8, l. 1–23.

COLLEGIUM PRÆFECTORUM

Quemadmodum Reipublicæ felicitas plurimum est recta Civis
 effectum, quando, qui se illi totos impendere debeant, viri per
 eoque potissimum operam nostram collocamus, ut authoritat
 obsequium, civica vita probitate, morum exemplo,
 maximeque necessaria prudentia commendentur. Cum vero no
 habero documenta Nobilium Nicolai Regnier Soc. Lore. ap. Au
 publico obsequio idoneas vires suas; Ideo vi muneris a Re
 Professore Theoria Chirurgie et Obstetricie iur
 illi authoritatem & jura necessaria ad digne sustinendum ejus
 & instituta nostra. Jam prout illum aptum huic muneri re
 se opinioni responsurum, sed etiam daturum operam, ut diligenti ac
 gis ac magis demereatur voluntatem, & utilis Reipublicæ civis nom
 Sigillo officii nostri munitas, atque manu Præsidis nostri subscripta
 Anno 1781.

Michael Pr. Bonatowski Ep. M.
 Vti Præses

Litteræ Patentes. Nobili Nicolao Regnier Prof. Theoria Chirurgie

M PUBLICÆ INSTITUTIONI.

1

ium educatione penderet, ita hæc educatio tunc optatum fortietur
 quam idonei feligentur. Id autem imprimis intendimus, in
 ac privilegio nostro muniendi ad tam præclarum Patriæ
 eruditionis splendorem, ardenti studio præstandi officii sui
 nobis perspectum sit requisitarum ejusmodi dotum permulta ex
 ad. Parisiæ Chinæque laudabili ferri studio ad impendendas
 publicæ nobis commissi, creamus eundem atque statuimus
 Universitate Vilnensi tribuendo
 modi munus, atque adimplenda ejus officia, juxta præscripta
 verimus, ita certo nobis pollicemur eum non solum conceptæ de
 fideli commissi sibi muneris administratione & nostram sibi ma-
 en ac laudem obtineat. In quorum omnium fidem, Literas has
 confirmamus. Datum Varavia die Ima Mensis Octobris

et obtestatus in Universitate Vilnensi date

2. Edukacinės komisijos patentas Nicolas Regnier užimti Vilniaus universiteto teorinės chirurgijos ir obettrikos profesoriaus pareigas. 1781 m. spalio 1 d., Varšuva. Patentą parašu ir antspaudu patvirtino Edukacinės komisijos pirmininkas Mykolas Poniatovskis. Dokumente nurodoma, kad N. Regnier yra Paryžiaus akademijos narys korespondentas. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius, f. 9, b. 3509, l. 1.

Apšvietos laikų frazeologija: „Reikia pripažinti, kad senovės darbuose yra daugybė neįkainojamų dalykų, nors dažnai su nemokšiško skraiste ir prietarungumu. Išankstinės nuostatos yra įsigalėjusios, blogi įpročiai – išlikę [...]. Dauguma akušerių yra prisitaikę prie žmogžudiškos rutinos ir visiškai neturi jokių principų. Vedami tokio pražūtingo prietarungumo, daugelis iš jų grabinėja tamsoje ir eina akiai [...]“⁶⁵

Paskaitose N. Regnier rėmėsi tiek savo patirtimi, tiek ir garsių to meto Europos chirurgų darbais. Jis dažnai cituodavo Pierre'o Amand'o veikalą *Nouvelles observations sur les accouchements* (*Naujos pastabos apie akušeriją*, 1714); Guillaume'o Mauquesto de la Motte'o darbą *Traité complet des accouchements* (*Traktatas apie gimdymą*, 1715), brito Edmundo Chapmano *Treatise on the improvement of midwifery* (*Traktatas apie akušerijos tobulinimą*, 1733), François Dujardin *Histoire de la chirurgie* (*Chirurgijos istorija*, 1774)⁶⁶ ir kt. Ruošdamasis paskaitoms N. Regnier taip pat rėmėsi Prancūzijos Karališkosios mokslų akademijos ir Chirurgijos akademijos mokslininkų darbais⁶⁷. Dar galima pridurti, kad jo kolega gamtininkas Stanislovas Jundzilas (*Stanisław Jundziłł*) išvertė į lenkų kalbą knygas, kurias N. Regnier naudojo savo paskaitose⁶⁸.

Savo darbuose N. Regnier atkreipė dėmesį į tai, kad moterų, kurios miršta gimdydamos, skaičius beveik didesnis nei skaičius moterų, kurios miršta nuo sunkių ligų ar nuovargio⁶⁹. Dėl šių priežasčių, jo nuomone, akušerijos dėstymas yra „svarbiausias galestingumo aktas“⁷⁰. Jis pabrėžė, kad valstybė turi dėti visas pastangas, kad ši problema būtų sprendžiama: „kai mokslas bus naudojamas padėti gimdančioms moterims, didesniu piliečių skaičiumi valstybė bus praturtinta [...], [nes] tiek vargingų aukų, kurioms buvo lemta gimti ir remti valstybę, miršta per gimdymą.“⁷¹ Greta to, remdamasis savo kolegos anatomo J. Briotet

65 „[...] nous avouons qu'il se trouve dans les ouvrages des anciens quantité de choses inestimables, quoique souvent marquées du voile de l'ignorance et de la superstition [...]. Les préjugés sont opiniâtres, les mauvaises habitudes impérieuses [...]. La plupart des sages femmes conduites par une routine meurtrière et dénuée de tout principe, entraînées par des préjugés aussi funestes que nombreux tâonnent et marchent à l'aveugle“; N. Regnier paskaita, in: LVIA, f. 1511, b. 12, l. 16 v, 21, 21 v.

66 Pierre Amand, *Nouvelles observations sur les accouchements*, Paris: Jacques Edouard, 1714; Guillaume Mauquest de La Motte, *Traité complet des accouchements*, Paris, 1715; Edmund Chapman, *Treatise on the improvement of midwifery*, London: Printed for John Brindley, 1733; François Dujardin, *Histoire de la chirurgie*, Paris: Imprimerie Royale, 1774.

67 N. Regnier paskaita, LVIA, f. 1511, b. 12, l. 19 v.

68 Philippe Edel, *op. cit.*, p. 225.

69 „Le nombre des femmes qui meurent en couches surpasse presque celui des autres victimes qui périssent de maladies aiguës ou de langueur.“ Žr.: N. Regnier paskaita, LVIA, f. 1511, b. 12, l. 21v.

70 „L'instruction est le premier des actes de la charité.“ Žr.: N. Regnier paskaita, LVIA, f. 1511, b. 12, l. 21v. Čia reikia pastebėti, kad N. Regnier tikriausiai perrašė sakinį iš Anne-Aimable Augier du Fot'o veikalo *Catéchisme sur l'art des accouchements*, Paris, 1775, p. XIV–XV: „l'instruction est le premier des actes de la charité“.

71 „Quand la Science présidera à la délivrance des femmes en couches, de combien de citoyens l'Etat ne se retrouvera-t-il enrichi ? [...] de malheureuses victimes destinées à la défense ou au soutien de l'état, lui sont enlevées en naissant!“ Žr.: N. Regnier paskaita, LVIA, f. 1511, b. 12, l. 21–22.

darbais, N. Regnier pažymėjo: „Anatomijos žinios reikalingos siekiant sėkmingai sumažinti lūžių skaičių. Ignoruodamas ši mokslą, chirurgas veiks kaip šarlatanas.“⁷² N. Regnier paskaitos rodo, kaip sparčiai XVIII a. paskutiniame ketvirtyje plėtojosi chirurgija ir akušerija.

Kaip matėme ankščiau, gydytojas ne tik skaitė paskaitas Medicinos fakultete, bet ir vedė viešus metinius užsiėmimus į Vilnių suvažiuojančioms Lietuvos akušerėms. Jis parašė akušerėms rengti skirtą vadovėlį *Abrégé sur l'art des accouchements par demande et par réponse (Vadovėlis apie gimdymo meną, sudarytas iš klausimų ir atsakymų)*⁷³. Chirurgas išdėstė medžiagą taip, kad būtų lengvai suprantama kiekvienam ją skaitančiam⁷⁴. Ši vadovėlį Edukacinė komisija išspausdino ir nemokamai platino visoje Lietuvos teritorijoje⁷⁵.

Savo veiklą Lietuvoje N. Regnier apibūdino tokiais žodžiais: „Tai ne dėl šlovės aš dirbau, bet vienintelis dalykas, kurio siekiau, – tai būti visuomenei naudingas, kelti ne sumaištį, bet kurti gėrį.“⁷⁶ Ir galima su juo sutikti, žinant, kad dar 1785 m. gydytojo vardinių progą jo garbei buvo sukurta odė⁷⁷.

Medicinos praktikoje būta ir sunkių išbandymų. Kartą po sunkaus gimdymo, per kurį mirė naujagimis, N. Regnier buvo apkaltintas blogai atlikęs operaciją. Jam buvo iškelta byla. Šiuo klausimu N. Regnier susirašinėjo su Karališkąja chirurgijos akademija Paryžiuje. Sprendžiant iš išlikusios korespondencijos, atrodo, gydytojas buvo išteisintas⁷⁸.

72 „Les connaissances anatomiques sont indispensables pour bien réduire une fracture. Sans le secours de cette science, le chirurgien agira aussi aveuglement que ces rabilleurs grossiers qui courent les campagnes.“ Žr.: N. Regnier paskaita, LVIA, f. 1511, b. 8, l. 19.

73 N. Regnier paskaita, LVIA, f. 1511, b. 12, l. 19–48. Tikėtina, kad tai adaptacija Anne-Aimable Augier du Fot'o darbo *Catéchisme sur l'art des accouchemens pour les sages-femmes de la campagne, fait par l'ordre et aux dépens du gouvernement*, Soissons, 1775 ir Jean-Louis Beaudeloque'o darbo *Principes sur l'art des accouchemens par demande et réponses en faveur des élèves sages-femmes* (Paris, 1784). Šis darbas buvo pakartotinai išleistas 3 kartus autoriui esant gyvam, o po jo mirties sulaukė taip pat dar 3 leidimų.

74 „C'est autant aux yeux qu'à l'esprit qu'on y parlera, pour rendre sensible le manuel des accouchements. Le but de cet ouvrage est d'en mettre les principes à la portée des personnes qui paroissent le moins susceptibles d'instructions“, N. Regnier paskaita, LVIA, f. 1511, b. 12, l. 19.

75 N. Regnier paskaita, LVIA, f. 1511, b. 12, l. 20.

76 „Ce n'est point pour la gloire que j'ay travaillé, mais uniquement pour l'utilité publique: ce n'est point pour faire du bruit, mais du bien“, N. Regnier paskaita, LVIA, f. 1511, b. 12, l. 19v.

77 *Do Wielmożnego IMSC Pana Mikołaja Regnier Korrespondenta Akad. Chir. Krol. Paryskiej konsyliarza J.K.M. generalnego Sztabu Chirurga w Woysku Litew. Profesora publicznego w Szkole Głowney W. X. L w oktawę jego imienin roku 1785*, LMAVB, f. 151, b. 1712, l. 1–3.

78 „Akademijos ponai nariai, kurių aš labai kukliai maldauju teisti mane su visu griežtumu, jeigu aš kaltas, arba leisti padėti man įrodyti mano nekaltumą. Aš drįstu tikėtis tokio palankumo dėl dviejų priežasčių. Pirmiausia kaip akademijos buvęs studentas, o antra kaip turintis garbę būti jos korespondentu. Mano dėkingumas bus beribis, jeigu ji sutiktų pagerbti mane ir atsiųstų atsakymą“ („Messieurs les membres de l'Académie que je prie très humblement de me juger avec toute la rigueur possible si je suis coupable, et dans le cas contraire, de vouloir bien d'une manière particulière contribuer à ma justification. J'ose espérer d'elle cette faveur pour deux raisons. La première comme élève du collège dont elle fait practice et la 2e comme ayant l'honneur d'être son correspondant. Ma reconnaissance

Profesorius N. Regnier mirė 1800 m. liepos 18 d. Vilniuje ir buvo palaidotas Šv. Stepono bažnyčios kapinėse⁷⁹. N. Regnier šiandien laikomas ne tik Lietuvos mokslinės akušerijos pradininku⁸⁰. Jis prisidėjo ugdant vietinių specialistų kartą, tarp kurių buvo iš Alytaus karališkosios ekonomijos valstiečių kilęs Andrius Matusevičius (1760–1816). Kaip jau minėta, A. Matusevičius mokslus pradėjo Gardino karališkojoje medicinos mokykloje, kurioje mokėsi 1777–1781 m., o vėliau studijas tęsė Vilniaus universitete. 1785 m. jis jau dirbo obstetriku universitete. 1797 m., įgijęs medicinos daktaro laipsnį, A. Matusevičius buvo paskirtas akušerijos profesoriumi-padėjėju. 1798–1799 m. medicinos žinias jis tobulino Vienoje. Po N. Regnier mirties lietuvių kilmės gydytojas buvo paskirtas teorinės chirurgijos ir akušerijos profesoriumi. Jis dėstė normaliąją ir patologinę akušeriją. 1803 m. A. Matusevičiaus iniciatyva Vilniaus universiteto Medicinos fakultete buvo įsteigta atskira Akušerijos katedra, kuriai profesorius vadovavo iki 1816 m. A. Matusevičius taip pat vadovavo ir Vilniaus universiteto akušerijos klinikai, daug prisidėdamas prie gimdymo pagalbos specialistų rengimo ir akušerijos mokslo plėtojimo⁸¹.

Jacques Briotet

Trečiasis prancūzų gydytojas, XVIII a. pabaigoje atvykęs dirbti į Vilnių, Jacques'as Briotet, kaip teigiama 1832 m. Paryžiuje išleistoje *Biographie universelle et portative des contemporains*, buvo „vienas žymiausių gydytojų Lenkijoje“⁸², reikšmingai prisidėjęs prie anatomijos mokslo plėtojimo Vilniaus universitete⁸³.

Jacques'as Briotet gimė 1746 m. Torė (*Thorey*) kaime Burgundijoje, vyndarių šeimoje. Baigęs mokyklą įsidarbino vietinėje ligoninėje, kur susidomėjo chirurgija⁸⁴. Vėliau studijavo Lione, o nuo 1768 m. dirbo Paryžiaus Dievo namų ligoninėje (pranc. *Hôtel-Dieu*), kur tobulinosi pas žymius to meto anatomus, tokius kaip

sera sans bornes si elle daigne m'honorer d'un mot de réponse.“ Žr.: *Observation d'un accouchement contre nature par M. Regnier, conseiller de sa Majesté Polonoise, Professeur d'accouchement au Collège de la médecine de Vilna*, in: BNAM, Paris, ARC 29 d. 3, nr. 53 Regnier BY, 1784.

79 Kapinės nebeegzistuoja, tačiau VUB Rankraščių skyriuje saugoma paminklo, pastatyto N. Regnier, nuotrauka. Žr.: VUB Rankraščių skyrius, f. 46-92.

80 Vytautas Baronas, *op. cit.*, p. 82–89.

81 Gražina Drąsutienė, Aleksandras Venckauskas, *op. cit.*, p. 11, 15; Stasys Biziuolevičius, *op. cit.*, p. 48; Gražina Drąsutienė, Alina Šaulauskienė, *op. cit.*, p. 221.

82 „un des médecins les plus distingués de Pologne“. Žr.: *Biographie universelle et portative des contemporains ou dictionnaire historique des hommes vivants et des hommes morts depuis 1788 jusqu'à nos jours, qui se sont faits remarquer par leurs écrits, leurs actions, leurs talents, leurs vertus ou leurs crimes, tome cinquième*, Paris, 1836, p. 82.

83 Plg.: Philippe Edel, *L'âge d'or de la médecine francophone à Vilnius*, in: *Cahiers lituaniens*, numéro 10, automne 2009, p. 15.

84 Stasys Biziuolevičius, *op. cit.*, p. 32.

3. Jacques'o Briotet portretas. Dail. Julijonas Karčevskis. XIX a.
Lietuvos dailės muziejus, T-843. Fotografas Antanas Lukšėnas.

Raphaėlis-Bienvenu Sabatier⁸⁵, Antoine'as Portalis⁸⁶, Josephas de Lassone'as⁸⁷,

85 Raphaėlis-Bienvenu Sabatier (1732–1811) dėstė chirurgiją ir anatomiją Paryžiuje. Greta kitų darbų jis paskelbė: *Thèses anatomico-chirurgicae* (Paris, 1748); *Traité complet d'anatomie* (Paris, 1775); *De la médecine expectative* (Paris, 1796); *De la médecine opératoire, ou des opérations de chirurgie qui se pratiquent le plus fréquemment* (Paris, 1796). Žr.: *Dictionnaire universel, historique, critique et bibliographique*, t. XV, Paris, 1815, p. 369–370.

86 Antoine'as Portalis (1742–1832), gydytojas ir anatomas. Studijavo mediciną Monpeljė universitete ir pradėjo dėstyti jame anatomiją. 1766 m. išvyko dėstyti į Paryžių. 1777 m. buvo paskirtas Karaliaus sodo (pranc. *Jardin du roi*) žmogaus anatomijos profesoriumi. Nuo 1793 m. vadovavo naujai įkurtai Žmogaus anatomijos katedrai Gamtos mokslo valstybiniame muziejuje. 1803 m. buvo paskelbtas jo veikalas *Cours d'anatomie médicale en cinq volumes*. Plačiau: *Biographie nouvelle des contemporains*, Paris, t. XVII, 1824, p. 15–17.

87 Josephas Marie François de Lassone'as (1717–1788), gydytojas ir anatomas. 1751 m. tapo karalienės Marijos Leščinskos gydytoju, vėliau buvo karaliaus Liudviko XVI ir karalienės Marijos Antuanetės gydytojas. Publikavo apie 43 veikalus, žr.: *Dictionnaire des sciences médicales, biographie médicale*, t. V, Paris, 1822, p. 529–530.

Ferrand'as⁸⁸ ir Jeanas Moreau⁸⁹. Šioje ligoninėje jis buvo paskirtas pirmuoju chirurgu ir padėjėju anatomijos pamokoms. Vėliau jis įsidarbino Paryžiaus Švento Liudviko ligoninėje (pranc. *l'hôpital Saint-Louis*)⁹⁰.

Anksčiau minėjome, kad 1777 m. Paryžiuje J. Briotet susipažino su N. Regnier ir kartu su juo atvyko į Vilnių dirbti prozektoriaumi. 1780 m. gavęs iš Edukacinės komisijos chirurgijos profesoriaus ir prozektoriaus patentą, suteikiantį teisę dėstyti chirurgiją, jis pradėjo dirbti universitete. J. Briotet buvo pirmasis Rytų Europoje, pradėjęs skaityti kursą apie skiepijamą nuo raupų (1785 m.). Tai didino universiteto prestižą⁹¹. 1786 m. gydytojui buvo pavesta organizuoti chirurgijos ligoninę, kurios steigimo darbas truko kelerius metus. 1787 m. apgynęs chirurgijos daktaro laipsnį, J. Briotet buvo atleistas iš anatomijos demonstratoriaus pareigų ir paskirtas chirurgijos profesoriumi. Netrukus jis jau vadovavo Chirurgijos katedrai, kuri buvo pervadinta į Praktiškosios chirurgijos katedrą⁹².

1788–1789 m. iš prancūzų kalbos į lenkų kalbą buvo išverstas ir paskelbtas J. Briotet paskaitų kursas *Discours préliminaire sur la Chirurgie pratique et les observations / Przemowa o chirurgii i praktycznych oney obserwacyach, miana przy rozpoczęciu lekcyi operacyi chirurgicznych (Preliminarus kursas apie praktišką chirurgiją ir pastabas)*⁹³. Greta darbo universitete J. Briotet taip pat vertėsi ir privačia gydytojo praktika. Praktikavo chirurgiją ir akušeriją, konsultavo vidaus ligų klausimais.

1792 m. vasario 28 d. J. Briotet gavo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kariuomenės generalinio štabo chirurgo patentą⁹⁴ ir, „nenustojęs duoti savo prisirišimo savo naujai tėvynei įrodymų“⁹⁵, Ketverių metų seime buvo nobilituotas⁹⁶.

88 Ferrand'as (1733–?), Paryžiaus Dievo namų ligoninės chirurgas. 1764 m. buvo paskirtas anatomijos ir chirurgijos profesoriumi Paryžiaus medicinos fakulteto praktikos mokykloje. 1768 m. gavo medicinos daktaro laipsnį Reimso universitete ir buvo paskirtas Karališkosios chirurgijos akademijos tarybos padėjėju. 1771 m. paskirtas patarėju ir karališkuoju operacijų profesoriumi. Disertacijos tema: *Sur la ligature du nerf dans l'opération de l'anévrisme*, žr.: *Précis analytique des travaux de l'académie royale des sciences, belles-lettres et arts*, t. V, Rouen, 1821, p. 334, 335.

89 Jeanas Nicolas Moreau buvo Paryžiaus Dievo namų ligoninės vyriausiasis chirurgas. Mirė 1786 m. balandžio 19 d. Žr.: *Dictionnaire historique, critique et bibliographique*, t. XIX, Paris, 1822, p. 419.

90 *Biographie universelle et portative des contemporains*, op. cit., p. 82.

91 Juozas Meškauskas, op. cit., p. 34; Philippe Edel, *L'âge d'or de la médecine francophone à Vilnius*, p. 21–22.

92 Stasys Biziulevičius, op. cit., p. 72.

93 *Discours préliminaire sur la Chirurgie pratique et les observations. Lu à la rentrée publique du cours d'opérations et de Chirurgie pratique, Par Jacques Briotet Docteur en Philosophie, Médecine et Chirurgie, Professeur publique à l'Université de Vilna etc. / Przemowa o chirurgii i praktycznych oney obserwacyach, miana przy rozpoczęciu lekcyi operacyi chirurgicznych, przez Jakuba Bryotet filozofii, medycyny i chirurgii doktora, publicznego w akademii wileńskiemy profesora etc.*, [Wilno], 1788.

94 Mariusz Machynia, Valdas Rakutis, Czesław Srzednicki, op. cit., p. 19. Iš pareigų kariuomenėje atsistatydino 1793 m.

95 „et ne cessa depuis de donner des preuves de son attachement à la cause de sa patrie adoptive“. Žr.: *Biographie universelle et portative des contemporains*, p. 82.

96 Philippe Edel, *L'âge d'or de la médecine francophone à Vilnius*, p. 21.

Po trečiojo Lenkijos ir Lietuvos valstybės padalijimo J. Briotet tapo Paryžiaus medicinos draugijos (pranc. *Société de médecine de Paris*) nariu korespondentu, 1805 m. gruodžio 12 d. dalyvavo steigiant Vilniaus medicinos draugiją, o 1808 m. atidarė chirurgijos kliniką⁹⁷. Imperatorius Aleksandras I paskyrė jį Kolegijos patarėju (rus. *Коллежский советник*), o 1811 m. apdovanojo antrosios klasės Šv. Onos ordinu. Tačiau jau po metų J. Briotet pasireiškė proto sutrikimas. Mirė jis 1819 m. gegužės 25 d., palaidotas Rusų kapinėse.

Žinome, kad J. Briotet glaudžiai bendravo su N. Regnier ir J.-E. Gilibert'u ir, tikėtina, būdamas lengvesnio charakterio, daug geriau sutarė su universiteto kolegomis, nei kiti du prancūzų gydytojai. Vokiečių mokslininkas Georgas Forsteris, kuris išvykus J.-E. Gilibert'ui perėmė vadovavimą Gamtos mokslų katedrai, šitaip apibūdino J. Briotet: „doras, sąžiningas ir labai šaunus žmogus“. Iš G. Forsterio sužinoje, jog J. Briotet buvo priėmęs į savo mažą butą draugo našlę ir du jos vaikus, kuriems netgi paskyręs keletą šimtų dukatų, kad pastarieji išmoktų obstetrikos⁹⁸.

J. Briotet ne tik padėjo N. Regnier, sudarydamas jam sąlygas daugiau dėmesio skirti akušerijai, bet ir reikšmingai prisidėjo prie medicinos mokslo žinių sklaidos dėstydamas anatomijos ir chirurgijos kursus Vilniaus universitete⁹⁹. Vienas iš talentingiausių J. Briotet studentų Jonas Frydrichas Niškovskis (*Jan Frydriach Niszkowski*, 1774–1816), 1797 m. pabaigęs studijas, ėjo profesoriaus asistento pareigas. 1802–1806 m. jis tobulinosi Berlyne, Paryžiuje ir Romoje, o, sugrįžęs į Lietuvą, *de facto* perėmė iš silpstančio J. Briotet chirurgijos profesoriaus pareigas¹⁰⁰. 1806 m. J. Niškovskis talkino J. Briotet kuriant chirurgijos kliniką, taip pat prisidėjo steigiant Vilniaus anatomijos muziejų¹⁰¹.

Išvados

Prancūzų medikų J.-E. Gilibert'o, N. Regnier ir J. Briotet veikla Lietuvoje atskleidžia tiek XVIII a. paskutiniųjų dešimtmečių Vakarų Europos medicinos mokslo žinių pritaikymą gydymo praktikoje, tiek medicinos mokslo raidą, tiek ir mokslo žinių sklaidą visuomenėje.

J.-E. Gilibert'o įkurta pirmoji šalyje medicinos mokykla reikšmingai prisidėjo prie medicinos raidos Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. Mokslininko įsteigti sodai ir išplėtotas vaistažolių auginimas paklojo pagrindus Lietuvos botanikos mokslui bei skatino farmakologijos pažangą. J.-E. Gilibert'o nuopelnus medicinos ir farmakologijos srityje papildė unikalūs Lietuvos valstietijos

97 Stasys Biziulevičius, *op. cit.*, p. 33. 1808 m. atidarytoje klinikoje buvo 7 lovos vyrams, 6 moterims.

98 Laiškai Samueliui Tomui Zemeringui, 1784 m. gruodžio 12 d. ir 1786 m. vasario 20 d., Vilnius. Žr.: *Georgo Forsterio laišakai iš Vilniaus*, Vilnius, 1988, p. 78, 80–81, 210.

99 Stasys Biziulevičius, *op. cit.*, p. 33.

100 *Ibid.*, p. 72.

101 Juozas Meškauskas, *op. cit.*, p. 34; Philippe Edel, *L'âge d'or de la médecine francophone à Vilnius*, p. 21–22.

aprašymas, dėl kurio šį prancūzų gydytoją galima vadinti vienu pirmųjų Lietuvos kraštotyriminkų.

N. Regnier ir J. Briotet veikia turėjo įtakos medicinos mokslo raidai Vilniaus universitete. N. Regnier pagrįstai laikomas Lietuvos mokslinės akušerijos pradininku, J. Briotet – Lietuvos anatomijos tėvu. Svarbus jų vaidmuo ir steigiant ligonines. Visi trys prancūzų gydytojai reikšmingai prisidėjo rengdami naują vietos medicinos specialistų kartą. J.-E. Gilibert'o, N. Regnier ir J. Briotet veikla rodo sėkmingą Apšvietos epochos Vakarų Europos mokslo žinių sklaidą Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje bei bendravimą tarp prancūzų ir lietuvių mokslininkų XVIII a.

Publikuoti šaltiniai ir literatūra

- Augier du Fot Anne - Aimable, *Catéchisme sur l'art des accouchemens pour les sages-femmes de la campagne, fait par l'ordre et aux dépens du gouvernement*, Soissons–Paris, 1775.
- Baudelocque Jean-Louis, *Principes sur l'art des accouchemens par demande et réponses en faveur des élèves sages-femmes*, Paris: Méquignon l'Ainé, 1784.
- Briotet Jacob, *Discours préliminaire sur la Chirurgie pratique et les observations. Przemowa o chirurgii i praktycznych oney obserwacyach*, [Wilno], 1788.
- Georgo Forsterio laišakai iš Vilniaus, Vilnius: Mokslas, 1988.
- Gilibert Jean-Emmanuel, *Adversaria medico-practica prima, seu annotationes clinicae*, Lyon, 1791.
- Gilibert Jean-Emmanuel, *Flora lithuanica*, collection I–III, Grodnae: typis S.R.M., 1781, IV–V, Vilniae: typis S.R.M. penes academiam, 1782.
- Gilibert Jean-Emmanuel, *Histoire des plantes d'Europe et étrangères, les plus communes les plus utiles et les plus curieuses, ou Eléments de botanique pratique*, Lyon, 1806.
- Gilibert Jean-Emmanuel, *Histoire des plantes d'Europe, ou, Eléments de botanique pratique*, Lyon: Chez Amable Leroy, Imprimeur-Libraire, 1798.
- Gilibert Jean-Emmanuel, *Indagatores naturae in Lithuania*, Vilnae, 1781.
- Gilibert Jean-Emmanuel, *L'anarchie médicinale ou la médecine considérée comme nuisible à la société*, Neuchâtel, 1772.
- Gilibert Jean-Emmanuel, *L'autocratie de la nature, ou premier mémoire sur l'énergie du principe vital pour la guérison des maladies chirurgicales; lu dans la séance publique de l'Académie de Lyon, le 7 Décembre 1784*, Lyon, 1785.
- Gilibert Jean-Emmanuel, *Le médecin naturaliste, ou Observations de médecine et d'histoire naturelle*, Paris-Lyon, 1800.
- Gilibert Jean-Emmanuel, *Plan du travail arrêté par M. l'intendant de Lyon. Relativement au traitement des maladies Epidémiques, de la Généralité du Lyonnais, Forez et Beaujolois*, Lyon: De L'Imprimerie du Roi, 1784.
- Gilibert Jean-Emmanuel, *Prospectus lectionum in alma Universitate et Academia Vilnensis nomine Scholae Principis M.D.L. ab amplissimo colegio praefectorum educationi publicae insignita ex A. 1781 in A. 1782 traditionem sub instaurationem studiorum luci publicae exhibitus*, Vilnae, 1781.
- Journal de médecine, chirurgie, pharmacie*, Paris, 1788.
- Journal de politique et de littérature*, Bouillon, 1776.
- Journal politique ou gazette des gazettes*, Bouillon, 1776, 1778.
- Supplément pour les journaux politiques, ou gazettes des gazettes*, Bouillon, 1777.
- Adamowicz Adam, *Krótki rys początków i postępu anatomii w Polsce i Litwie skreślony na pamiątkę 50-letniego trwania Cesarzystwa Lekarskiego Wileńskiego dn. 12 grudnia 1855 r.*, Wilno: J. Zawadzki, 1855.
- Andriūšis Aurimas, *Lietuvos medicinos istorijos apybraiža*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006.

- Baronas Vytautas, *Vilniaus aukštosios mokyklos akušerijos katedra pirmoje XIX a. pusėje*, in: *Mokslo darbai* (Vilniaus universitetas), 1958, t. 17, Medicinos mokslų serija, t. 4: *Medicinos mokslų istorijos Lietuvoje klausimai*.
- Biographie nouvelle des contemporains, Paris, 1824, t. 27.
- Biziulevičius Stasys, Medicinos mokslai senajame Vilniaus universitete 1781–1842, in: *Vilniaus medicinos istorijos almanachas*, Vilnius, 1997, p. 31–100.
- Brzęk Gabryel, *Historia zoologii w Polsce do r. 1918*, t. 1–2, Lublin: Uniwersytet M. Curie-Skłodowskiej, 1947.
- Drąsutienė Gražina, Šaulauskienė Alina, Akušerijos ir ginekologijos katedra (1797–1941 ir 1944–91 m.) – moterų klinika (1922–39 m. ir 1991–93 m.), in: *Vilniaus medicinos istorijos almanachas*, Vilnius, 1997, p. 221–230.
- Drąsutienė Gražina, Venckauskas Aleksandras, *Vilniaus Universiteto Akušerijos katedrai 200 metų (1803–2003)*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2003.
- Edel Philippe, L'âge d'or de la médecine francophone à Vilnius, in: *Cahiers lituaniens*, numéro 10, automne 2009, p. 13–22.
- Edel Philippe, Nicolas Regnier et Louis-Henri Bojanus, deux professeurs d'Alsace à l'université de Vilna / Wilno (fin XVIIIe s. – début XIXe s.), in: *Annales de l'académie polonaise des sciences*, Varsovie-Paris, 2013, t. 15, p. 218–235.
- Eulner Hans-Heinz, *Die Entwicklung der medizinischen Spezialfächer*, Stuttgart: Enke, 1970.
- Fabre J., *Stanislas-Auguste Poniatowski et l'Europe des lumières*, Paris, 1984.
- Frixione Eugenio, Albrecht von Haller (1707–1777), in: *Journal of Neurology*, 2006, t. 253, issue 2, p. 265–268.
- Gelis Jacques, L'accouchement au XVIIIe siècle: Pratiques traditionnelles et contrôle médical, in: *Ethnologie française*, nouvelle série, t. 6, Nr. 3–4: *Langages et images du corps*, 1976, p. 325–340.
- Girard Joseph, Le destin tragique et glorieux de l'antique université de Wilno, in: *Revue des Sciences politiques*, 1934, Nr. LVII, p. 2–54.
- Gutierrez Hector, Houdaille Jacques, La mortalité maternelle en France au XVIIIe siècle, in: *Population (French edition)*, 38e année, n. 6 (nov.-déc. 1983).
- Huber Heinz, *Geschichte der medizinischen Fakultät Innsbruck und medizinisch-chirurgischen Studienanstalt 1673–1938*, Wien: Böhlau, 2010.
- Jobert Ambroise, *La commission d'éducation nationale en Pologne (1773–1794), son œuvre d'instruction civique*, Paris: Les Belles Lettres, 1941.
- Machynia Mariusz, Rakutis Valdas, Srzednicki Czesław, *Oficerowie Rzeczypospolitej Obojga Narodów 1777–1794 Spisy*, t. II: *Wojsko Wielkiego Księstwa Litewskiego*, Kraków: Księgarnia akademicka, 1999.
- Meškauskas Juozas, *Lietuvos medicinos istorija*, Chicago: „Draugo“ spaustuvė, 1987.
- Morel Marie-France, Histoire de la naissance en France (XVII–XX siècle), la naissance traditionnelle jusqu'au XVIIIe siècle, in: *A.D.S.P. (Actualité et dossier en santé publique)*, 2007–2008, Nr. 61–62, 22–28.
- Parent Arnaud, *The work of French surgeons in disseminating obstetrics in the Polish-Lithuanian Commonwealth in the 18th century*, in: *Acta medica lituanica*, 2013, t. 20, Nr. 3, p. 103–108.
- Parent Arnaud, *Gydytojo botaniko Žano Emanuelio Žilibero pastebėjimai apie XVIII pabaigos lietuvių valstietijos gyvenimą*, in: *Liaudies kultūra*, 2014, Nr. 3, p. 44–52.
- Raila Eligijus, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Vyriausioji mokykla (1773–1803), in: *Alma Mater Vilnensis: Vilniaus universiteto istorijos bruožai*, kolektyvinė monografija, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009, p. 397–442.
- Sainte-Marie Étienne, *Éloge historique de M. Jean-Emmanuel Gilibert*, Lyon: Grande Bibliothèque, 1814.
- Ślawiński Witold, *Dr Jan Emmanuel Gilibert, professeur i założyciel Ogrodu Botanicznego w Wilnie*, Wilno [s. n.], 1925.
- Witold Ślawiński, Gilibert Jan Emanuel, in: *Polski Słownik Biograficzny*, t. VII/5, ssq. 35, p. 465–466.
- Urbanek Bożena, *Zapomniana spuszczana naukowa Mikołaja Regnierza*, in: *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*, Warszawa, 1992, Nr. 37 (3), p. 111–116.
- Vaškeelis Valdas, *Lietuvos chirurgijos istorija*, Respublikos chirurgų konferencijos pranešimų medžiaga, Kaunas: Kauno medicinos akademija, 1991.

LEGACY OF FRENCH DOCTORS IN THE MEDICAL
SCIENCE IN LITHUANIA IN THE LAST QUARTER OF
THE 18TH CENTURY (JEAN-EMMANUEL GILIBERT,
NICOLAS REGNIER, JACQUES BRIOTET)

ARNAUD PARENT

In the course of work of the Educational Commission in the Grand Duchy of Lithuania it was possible to create conditions for planned theoretical and practical education of doctors. Due to the lack of professionals in Lithuania teachers were often brought from abroad. For this reason Vilnius University, in 1781 renamed as the Principle School of the Grand Duchy of Lithuania (Latin: *Schola Princeps Magni Ducatus Lithuaniae*), employed three French doctors: Jean-Emmanuel Gilibert, Nicolas Regnier and Jacques Briotet. These French scientists chose a country they knew very little about. After encountering obsolete ways and methods of medical treatment they eventually adapted to the new scientific environment and significantly contributed to the medical science, educating a new generation of professionals. Due to his input into development of science in Lithuania N. Regnier is considered a pioneer of Lithuanian scientific obstetrics, J. Briotet – a pioneer of Lithuanian science of anatomy, and E. Gilibert is considered a father of Lithuanian science of botany.

Keywords: French doctors, education, medicine, obstetrics, anatomy, 18th century.